

תוכן עניינים:

1. מבוא

2. יצירתו של יום השואה

3. יום השואה בעיתוני הנוער כמעצב מדיניות בארץ ובעולם.

4. ניתוח יום הזיכרון בעיתונות נוער בין השנים 1960 - 1970

5. סיכום

6. ביבליוגרפיה

1. מבוא

צפירה. עומדים. מרכינים ראש. דממה. דקה של דומיה. לזכרם.
בארץ - ערוצי הטלוויזיה כמעט ולא משדרים, ואלו שכן מקרינים תכניות העוסקות בנושא
מכל כיוון אפשרי, בתי הספר מקיימים טקסי זיכרון, טקס ממלכתי ביד ושם, כותרות
שחורות בעיתונים, הילדים בחולצות לבנות, דור שלישי ורביעי מנסים להבין;
בעולם – ילדי המשלחות לפולין וגרמניה, נציגי המדינה במחנה ההשמדה באושוויץ,
הצעדה.
מדינת ישראל פעם בשנה, כל שנה, מרכינה ראש לזכר ששת מיליון הילדים והאנשים
שנרצחו, נטבחו, נשרפו - בגטאות, במחנות, בבורות.

רק מדינת ישראל, היא המדינה היחידה בעולם העוצרת את כל פעילותה למשך דקה ארוכה
לזכר קורבנות השואה, באותו הרגע עם ישראל, בפקק, בעבודה, בבית הספר, בגן, בכל
מקום כל אחד מאתנו בכל גיל, עומד ומרכין ראש.

זיכרון יום השואה, באופן בו מתקיים טבוע בנו כבר, כולנו מכירים את השירים, כולנו
יודעים שעת הצפירה, כולנו יודעים מה יראו בטלוויזיה ומה ישמעו ברדיו.

נשאלת השאלה, נוכח העובדה כי ניצולי השואה שנותרו מעטים והם כבר בני 80 ומעלה,
מה היה כאן בשנים הראשונות לאחר קום המדינה, כיצד למעשה עוצב אותו יום הזיכרון
שאנחנו כל כך מכירים את כל אפיונו, מה ראו אותם הילדים, דור שני לשואה בעיתונים?

היום העיתון נותר כשארית אומללה לכל אלה שעדיין מוקירים מקום אוהב לדף ולעט,
אולם בזמנו עיתונים יומיים היו חלק אינטגרלי מחיי היום יום, עיתוני נוער חולקו, ונעשו
מינויים והילדים היו שותפים לחשיפה של כתיבה יוצרת כדוגמת: עיתון מעריב לנוער.

מעניין לשאול עד כמה הייתה העיתונות ובפרט עיתונות הנוער כמקור מעצב של ימי הזיכרון
לשואה ועד כמה העיתונות הנ"ל השפיעה על אופן תפיסת היום הקשה הזה בקרב בני
הנוער?

העבודה תבחן נושא זה מתוך חומר תיאורטי אשר יבקש לבחון את אופן יצירת יום הזיכרון
לשואה ולגבורה ועיצוב היום בעיתונות, בעיתוני הנוער ובעיתוני הנוער בין השנים 1960-
1970.

2. יצירתו של יום השואה

"הדת האזרחית של רוברט בלה: לכידות חברתית מבוססת על מכנה משותף מוסרי, היונק
את משמעותו ממקורות דתיים כלשהם.... בחייו של עם אשר באמצעותו הוא מפרש את
ניסונו ההיסטורי.... מרכיביו השונים, סמלים וטקסים, מתפקד כמכניזם חברתי היוצק
משמעות למושגים אומה ומדינה"¹ עוז אלמוג במאמרו ביקש לבחון כיצד עם מבקש לאחד
את עצמו באופנים השונים, בטקסים, בשימוש בסמלים ועוד, הוא ביקש להראות כיצד
למעשה נוצרה מעין דת נוספת אשר במהותה היא אזרחית ומטרתה היא איחוד המדינה
כעם בעל מכנה משותף חברתי מוסרי.

דהיינו שימוש במאפיינים סמלים מדיניים על מנת ליצור תחושת אחדות.

מר אלמוג פירט את מחקרם של הסוציולוגים הישראלים, אליעזר דון יחיא וצירלס ליברמן
אשר ניתחו על בסיס מודל הדת האזרחית של רוברט בלה, את המציאות הישראלית. שני
הסוציולוגים ביקשו לבנות מעין מודל חברתי פוליטי הבא להראות כיצד המסורת הישנה
נטמעה ונשאבה לתוך מסורת חדשה בעלת מאפיינים ציוניים, מתוך רצון ללכד את המדינה
החדשה תחת זהות משותפת.

¹ עוז אלמוג, "דת חילונית בישראל", מגמות, לז (3), עמ' 315

על אף העובדה כי מר אלמוג ביקש לציין, שהמודל החברתי הסוציולוגי לא קיבל תגובות נרחבות בארץ, מבקש הוא לעשות שימוש במודל זה בכל זאת, כדי להסביר תופעות חברתיות ופוליטיות בעבר בהווה ובעתידה של מדינת ישראל.

לעניות דעתי, המודל בעל הכלים המתאימים להסביר למעשה כיצד יהודים, שבורי גורל מכל תפוצות העולם, הגיעו בדרכים לא דרכים למדינה רוויה אויבים, אשר מיומה הראשון דרשה את מנת הדם, והפכו למדינה פטריוטית, המודל מסביר בדיוק את אופן השפעת אותם סממנים מדיניים, פוליטיים, חברתיים שיצרו את העם כמקשה אחת.

מכאן מעניין לשאול או להניח: מה הופך קבוצת אנשים לעם? אותה תחושה של גורל משותף, של עבר משותף, של הזדהות, והמכנה המשותף בא לידי ביטוי באמצעות מגוון רחב של סממנים.

אנשים מכל מיני מקומות, מהגרים, בעלי תרבויות שונות, שפות שונות, דעות שונות, הצליחו להתאחד למדינה איתנה, אשר במקרי משבר, מצוקה וימי זיכרון הופכים כולם באשר הם, על כל חילוקי הדעות הקיימים לעם אחד, בעל זיכרון קולקטיבי משותף. והנה ניתן כבר לראות כיצד הטקס, החולצה הלבנה, הצפירה ועוד, הם סמלים וסממנים המסייעים לנו להתאחד תחת אותו הזיכרון והצורך לשמר אותו. נשאלת השאלה האם תמיד היה זה כך?

ספק רב באם ביקשה הכנסת לכוון "דת אזרחית" עת קבעה את אופן הנצחת יום הזיכרון, אולם אופן ההנצחה בצורה בו הוא נקבע, מתאים לאותו המודל שהוצע.

מר אלמוג מבקש להבדיל בין שתי קבוצות מבחינת ההיבט בו הן מתמקדות: האחת עוסקת בבחינת התנהגויות עממיות: פעילות משותפת כגון טקסים המוניים, אירועים משותפים, חגיגות ימי הזיכרון כמקור לשיכור כאב ואובדן ואיחוד הקהילה סביב הנושא. הקבוצה השנייה מתמקדת בבחינת המנגנון הפוליטי, אוסף של אידאלים המלכדים את האליטה של החברה, ומאפשרים לה מתן כוח לשלוט ביותר העם, הכלים לעשות כן הן נאומים וכתבי דעותיהם, תוך הדגשת ערכים עליונים של חירות, שוויון, הגשמה עצמית, אהבה, צדק ועוד, כלים אלו חלחלו לכתבי העת, העיתונים הסרטים והטלוויזיה כמקורות הפצה של אותם ערכים.

לדעתי האישית, בבואנו להבין כיצד נוצר יום הזיכרון או מהו מהותו ומשמעותו, יש לשלב בין שתי הקבוצות: זו הבאה לעשות שימוש באיסוף הקהילה באופן מעשי באופנים השונים וזו הבאה להפיץ ערכים באמצעות מקורות המדיה, ערכים כגון: מוסריות, יחד, לאומיות, אנושיות ועוד.

"החג הלאומי הוא מסגרת הפולחן הממוסד של אידאה הניצבת בבסיס הקיום הלאומי. הדגם הקונבנציונלי מחייב שלחג יהיה בסיס היסטורי אירוע המוגדר הקשור ישירות למושא הפולחן"² מר עזריהו מבקש להראות כיצד נתפס חג העצמאות כערך לאומי עליון, על מנת לציין את אותו יום היסטורי, המעניק מעין תחושת איחוד ושייכות של כל אזרחי אותה המדינה למדינה עצמה, ומעלה את תחושת הפטריוטיות של אזרחיה. האירוע בא לסמן דבר מה היסטורי, אשר הינו אבן יסוד למדינה ולאזרחיה.

כעקרון טוען מר עזריהו, כי יכולים היו לבחור כל יום כיום חג לאומי, אולם היה חשוב להיצמד לאירוע ההיסטורי שקרה כדי לשפוך תוכן לאותו היום, יום מותו של חוזה המדינה זאב הרצל נבחר כיום מתאים וכותרות העיתונים מיהרו לכנות את היום כ"יום המדינה", בשנה שלאחר מיכן הוחלט כי זיכרון ההיסטורי כה מהותי וחשוב עד כי יש להדגיש שייכות היום לאירוע הכרזת העצמאות ולעגן אותה בחוק כערך עליון.

בהתייחסותו ליצירת יום העצמאות מתייחס מר עזריהו לבחירת השם ועד כמה חשוב כי השם של אותו היום יהיה בו כדי למסור מסר מרוכז ותמציתי בנוגע למשמעות היום וחשיבותו.

² מעוז עזריהו, "פולחני מדינה: חגיגות יום העצמאות והנצחת הנופלים בישראל 1948-1956", שדה בוקר: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בר-אילן, 1995, עמ' 19.